

UDK 159.928-053.2

Stručni članak

Primljeno: 12. 12. 2009.

Prihvaćeno: 20. 2. 2010.

DAROVITA, TALENTIRANA I KREATIVNA DJECA – POTENCIJALNI STRUČNJACI I STVARATELJI

Marina VUČEMIL, dipl. učiteljica, Split
Milijana KOVAČEVIĆ, dipl. psihologinja,
stručna suradnica savjetnica, Split

Sažetak: Iako interes za darovite, talentirane i kreativne dolazi još iz starog vijeka i, kako se bliži našem vremenu, potiče sve više istraživanja i drugih oblika proučavanja ove problematike, ni do danas nema cjelovite teorije koja tumači karakteristike (ne)sretnika koji te osobine posjeduju. O broju definicija ovih pojmova da i ne govorimo. To baš i ne čudi u vremenu eksplozije ljudskih spoznaja općenito. S druge strane, moglo bi se reći da problematika darovitosti svojom složenošću prkosi i vremenu, i brzini širenja ljudskih znanja, i količini tih znanja... Začudna kakva jest, ipak uvijek iznova potiče na bavljenje njome, makar i u obliku sažimanja poznatih spoznaja i promišljanja o njihovom mjestu i mogućnostima njihove aplikacije na odgoj i obrazovanje, u privatnom i institucionaliziranom obliku, kao u slučaju ovoga rada.

Ključne riječi: interes za darovite, talentirane i kreativne u vremenskom kontinuitetu; oblici proučavanja darovitosti, talentiranosti i kreativnosti; odnosi darovitosti talentiranosti i kreativnosti u procesu širenja ljudske spoznaje, mjesto i uloga darovitih i kreativnih u procesu odgoja i obrazovanja

UVOD

Analize autobiografija velikih, darovitih, talentiranih i kreativnih povijesnih ličnosti, iznimnih ljudi koji su zadužili čovječanstvo svojim doprinosima u raznim područjima gotovo nam u pravilu pokazuju da su u školi bili neprilagođeni, obilježeni kao loši te da nisu prepoznati kao iznimni i kreativni. S druge strane medalje darovitosti, talentiranosti i kreativnosti nalaze se pojedinci koji su opteretili svijet svojim nepromišljenim i nehumanim ponašanjem, čije se negativne posljedice i danas otplaćuju.

Koji su mogući uzroci ponašanja koja su bliže ili dalje tim krajnostima? Što postaje presudno za „okretanje“ na pozitivnu ili negativnu stranu u odnosu na društvo i sebe? Koje su vjerojatnosti izbljeđivanja darova, talenata, sposobnosti? Koje su to karakteristike zbog kojih se pojedinci o kojima je riječ rađaju kao natprosječni originali te one druge s kojima umiru kao loše kopije? Odgovori na ova i slična pitanja mogu se, dijelom, pronaći u ovom tekstu, koji istovremeno treba biti poticaj za dalje postavljanje pitanja i pronalaženje odgovora vezanih uz osobine darovite, talentirane i kreativne djece.

Jedna je od njihovih karakteristika ta da s posebnim žarom rade u određenom području, području koje ih zanima, rade sa žarom ne zato što moraju nego zato što to vole. Što im već sada nedostaje ili se s vremenom gubi ako će sutra živjeti ne zato što vole nego zato što moraju?

Tek na temelju karakteristika koje proizlaze iz zajedničke teorije, ili, bolje reći, iz niza različitih teorija koje su se tijekom povijesti mijenjale, zajedno s inteligencijom kao njihovom bazom i njihovim kontekstom, moguće je provesti identifikaciju darovitih, talentiranih i kreativnih te dobiti određene odgovore koji se mogu aplicirati i prakticirati u obiteljskom, školskom i društvenom okruženju. Postizanje suglasnosti u pronalaženju zajedničkih točaka i uspostavljanje tijesnih veza između poimanja, karakteristika, identifikacije i odgojno-obrazovnih ciljeva nije uvijek moguće, što se vidi u mnogim ograničenjima postojećih shvaćanja.

Ovdje je važno naglasiti kako se noviji pristupi (Gardner i sur., 1999.) suprotstavljaju tome da standardizirano mjerenje inteligencije igra glavnu ulogu u otkrivanju ove djece. Budući da darovitost, talentiranost i kreativnost ne obuhvaćaju samo lingvističke i matematičke intelektualne sposobnosti (opća inteligencija), ova se djeca često neće moći iskazati samo snalažljivošću u rješavanju različitih tipova kognitivnih (intelektualnih) zadataka, koji su u tradicionalnim školama najcjenjeniji. Tek uporabom testova specifičnih sposobnosti, procjenama roditelja, učitelja, učenika te samog djeteta o ponašanju i doprinosu u određenom području, interesima i rezultatima njegova djelovanja stječe se uvid u nezavisne inteligencije koje prestaju biti „otoci“ pokraj opće inteligencije.

Gardner govori o sedam različitih inteligencija, talenata odnosno specifičnih sposobnosti koje su međusobno nezavisne i koje se u pojedinca javljaju u jedinstvenoj kombinaciji: verbalno-lingvistička, logičko-matematička, vizualno-spacijalna, glazbeno-ritmička, tjelesno-kinestetička, intrapersonalna i interpersonalna inteligencija. Ovakav način mapiranja širokog spektra ljudskih sposobnosti ne završava brojem sedam. Gardner ljudske sposobnosti s vremenom, obogaćenim i potvrđenim njegovim brojnim tematskim znanstvenim istraživanjima, proširuje osmom – prirodoslovnom inteligencijom, ostavljajući prostor za devetu, egzistencijalnu inteligenciju, a možda i brojne druge (prema Armstrong, 2006.). Ovakva usmjerenja modernih pristupa i na sposobnosti izvan spoznajnog područja,

odnosno razvijanje područno-specifične nadarenosti u spoznajnoj, umjetničkoj, psihomotornoj i psihosocijalnoj domeni aktivnosti znače sve prisutnije napuštanje nastojanja na poboljšanju općeg funkcioniranja (Cvetković-Lay, 2002.; Vlahović-Štetić, 2005., George, 2003.).

Određenje pojmova

Definicije različitih oblika opće nadarenosti te specifičnih nadarenosti ili talenata upućuju na specifične sposobnosti koje različitim slaganjem i kombiniranjem s motivacijom i kreativnosti određuju različite razvojne putove darovitih odnosno talentiranih (koji se uvijek određuju prema darovitosti, čime se često gubi jasna granica) /Čudina-Obradović, 1991./.

Karakteristike *darovite* djece najčešće se promatraju kroz komponente „čudesnog spoja“ iznimnih sposobnosti (rano čitanje, visoko metakognitivno znanje i vještine, kritičko, analitičko i sintetičko mišljenje...), osobina ličnosti (kompetitivnost, ustrajnost, odlučnost, autonomija, visoki kriteriji uspješnosti, snažna motivacija...) i kreativnosti. Daroviti kao ni talentirani i kreativni ne čine homogenu grupu (Čudina-Obradović, 1991.). To znači da ne pokazuju svi daroviti niti čitav „mozaik“ specifičnih sposobnosti niti jednake intenzitete pojedinih od tih sposobnosti. Samim time što su originali od različitih natprosječnih sposobnosti iz jednog ili više područja oni traže i originalne pristupe.

Talentirani za znanost, glazbu, upravljanje, šport itd. vrlo rano usmjeravaju pozornost na određeno područje, pokazujući pri tome „jakosti“ intelektualnog funkcioniranja u određenom području (George, 2003.). Njihovo karakteristično sviranje, slikanje, plesanje, istraživanje... trebat će međutim nadogradnju novim razumijevanjem, stilom ili načinom interpretacije jer samo savršeno oponašanje proslavljenog učitelja s osam ili devet godina više ne oduševljava u odrasloj dobi.

Koje su posebne karakteristike onih koji se nisu zadržali samo na usavršavanju nego su stvorili i nešto novo? Dok su jedni npr. usavršavali izgled i kvalitetu već poznatih naočala, drugi su „zadužili svijet“ proizvodnjom leća. Koje su karakteristike djece koja također dolaze ne samo do natprosječnih nego i originalnih ideja? Daroviti i talentirani kojima nedostaje kreativnosti postizat će bolje, brže, više... (natprosječne) rezultate, za razliku od kreativnih (i darovitih i talentiranih koji su kreativni), čiji će rezultati biti i originalni i konstruktivni (Cvetković-Lay, 1998., 2001.).

Karakteristike su *kreativne* djece inicijativnost, otvorenost duha, autonomija, intrinzična motivacija, smisao za humor, otpor navikama i stereotipima, spremnost mijenjanja sebe itd. Veliki broj karakteristika mišljenja, funkcioniranja i ponašanja čini poteškoću u jedinstvenom sagledavanju kreativnosti jer neke potpomažu, neke obilježavaju, a neke stvarno obilježavaju kreativno ponašanje, dok se sve poistovjećuju s pojmom *kreativnost*. S jedne strane kreativan pojedinac uo-

čava, vidi, doživljuje, kombinira stvari i pojave na nov, svjež, neuobičajen način (kreativnost = osobina), a s druge proizvodi nove, neuobičajene, drukčije ideje i djela (kreativnost = stvaralaštvo) /Čudina-Obradović, 1991./

Djeca nisu „pravi“ umjetnici i znanstvenici, ne stvaraju društveno vrijedan produkt, ali ipak nešto stvaraju. Ellen Winner (2005.) razlikuje „kreativnost“ djece od „Kreativnosti“ odraslih, koja podrazumijeva veliku bazu znanja i iskustava potrebnih za istežanje, mijenjanje ili čak transformiranje određenog područja. „Desetogodišnje pravilo“ podrazumijeva vrijeme odnosno most koji stoji pred ovom djecom. Rijetka ga prelaze.

Stotine testova kreativnosti upotrebljavaju se za procjenu divergentnog mišljenja, tj. fluentnosti ideja, zadacima kao što su npr. pisanje što više riječi koje počinju nekim slovom, opisivanje što više načina na koje se može upotrijebiti neki predmet, dovršavanje nekog crteža itd. Mogu li ovi testovi biti prava mjerila kreativnosti i temelj za planiranje programa njezina razvoja? Odgovor daje sve veća dijagnostička upotreba „realnih životnih mjerila“ (procjene kreativnosti, kreativnog ponašanja, samoprocjene). Helikopter Leonarda da Vincija bio je iznimno kreativan, ali neprimjeren prosudbi toga vremena (George, 2003.). Ovaj i mnoštvo drugih primjera potiču na veću fleksibilnost u procjeni kreativnosti. Možda su potencijalni Kreativci upravo oni šaljivdžije koji vas tjeraju da se u razredu protežete i skačete s teme na temu tako da vam se zavrti u glavi te zbog njih poželite imati oči i uši naprijed i otraga. To su ona djeca koju jedan posto nadahnuća vodi u „rijeku igre“, iz koje s 99 posto znoja vade svoje ideje, od kojih su neke zlatne. Njih ne ograničavaju „konvergentna korita“ kojima teče logičko, „vertikalno“ mišljenje. Fleksibilnost, fluentnost, originalnost i elaborativnost „divergentnih rukavaca“ omogućuju im širenje horizonata u neizvjesnost, nered, dvosmisleno, intuitivno.

Međutim, nakon polaska u školu, ili najkasnije do desete godine, kod većine djece dolazi do „pada kreativnosti“, što bi se moglo tumačiti na različite načine: zbog prihvatanja nametnutih zakonitosti i pravilnosti koje pomažu razumjeti okolinu, čime nestaje potreba za samostalnim istraživanjem i stvaranjem, zbog umanjivanja sposobnosti slobodnoga i cjelovitog pristupa problemu u korist logičkih i verbalnih instrumenata mišljenja, zbog određenih pedagoških metoda (naglašavanje točnosti, logike, ocjenjivanje, kritiziranje kvalitete odgovora, nerazvijanje otvorenosti za više mogućnosti...) /prema Buzan, 2000., 2004., Andrić, Čudina, 1991./

Prema zadržavanju i razvoju određenih karakteristika, posebno karakteristika kreativnosti, razlikovat će se budući potencijalni *stvaratelji*, koji mijenjaju određeno područje, stvaraju nešto novo, i *stručnjaci*, koji u poznatim okvirima svoga područja postižu „samo“ natprosječne rezultate.

Razum je dobar gospodar, ali loš sluga, emocije su dobre sluge, ali loši gospodari...

Darovita, talentirana i kreativna djeca najčešće imaju inteligenciju odrasloga i emocije djeteta u dječjem tijelu. Budući da su emocije dobre sluge, ali loši gospodari, i obratno, potrebno je uskladiti njihovo djelovanje kako bi se zadovoljile društvene i odgojno-obrazovne potrebe darovitih, talentiranih i kreativnih te osigurao ispravan put. U neravnoteži između kognitivnoga i socio-emocionalnog razvoja najčešće se traže mogući razlozi njihove „uspješnosti“ i „neuspješnosti“. John Milton rekao je da um može raj pretvoriti u pakao ili pakao u raj (Templeton, 1999.). Ova djeca svjesna su toga da su napredno kognitivno funkcioniranje i znanje moć. Kako će upravljati tom moći, ovisi o tome surađuju li i s moći pozitivnog mišljenja ili su podređeni moći negativnog mišljenja.

Daroviti, talentirani i kreativni žive u kompliciranijem „scenariju života“ koji mogu pratiti tek starija djeca, koja s druge strane ne žele takve „glumce“ jer često nisu dorasla njihovu socijalno-emocionalnom izražaju te sadržajima, a kao takvi im nisu zanimljivi. Ne postaju sva *različita* djeca „dio ekipe“ svojih vršnjaka ili starije djece niti se sve „vrti oko njih“. Nisu svi male zvijezde društvenog neba koje aktivno slušaju, suosjećaju ili pomažu „zavlačeći se pod kožu različitih karaktera“. Optimističan stav, posebno izražen u prijateljskom humoru, u ovim slučajevima čest je obrambeni mehanizam onih koji svojom različitosti izazivaju različite otpore. Ovdje je važno naglasiti razinu osobne inteligencije (kvocijent zadovoljstva sobom samim) i socijalne inteligencije (komunikacijski kvocijent) u pozadini kreativne svijesti ili svijesti žrtve koje određuju određene karakteristike ponašanja i socijalizacije (prema Buzan, 2000., Field, 2001.).

Za iskazivanje produktivne darovitosti i talentiranosti, uz visoki IQ, dijete treba razvijati i kreativnost, odnosno određene emocionalne karakteristike i stil ponašanja koji omogućuju i olakšavaju njezinu primjenu (Cvetković-Lay, 1998.). U svakom slučaju, bez emocionalne inteligencije (EQ) visoke sposobnosti ove djece bit će kao visoko stablo sa slabim korijenom na vjetru otpora koje izaziva svojom različitosti.

Inicijativnost, autonomija, radoznalost, samopouzdanost, otvorenost duha, fleksibilnost, sklonost kritičkom odnosu i riziku, intrinzična motivacija i divergentno mišljenje neke su od karakteristika emocionalno inteligentnih odnosno intrapersonalno ili interpersonalno talentiranih (prema Buzan, 2000., Goleman, 1995., Čudina-Obradović, 1991.). Njihovo učinkovito ponašanje proizlazi iz kreativne svijesti, životnog stila koji se temelji na djelovanju, a ne na strahu. Oni ne poistovjećuju vlastitu vrijednost sa sposobnostima ili njihovim nedostatkom, što im omogućuje zadržavanje intrinzične motivacije i u trenucima kada bi ekstrinzične nagrade, nevezane za samu prirodu zadatka, ostalima dale previše razloga za ustrajavanje ili bi postale sam cilj obavljanja zadatka. Prema tome, s povoljnim

razvojem motivacije najčešće se razvija i kreativna svijest koja traži zadovoljstvo u samom obavljanju zadatka, slobodu od vanjskih utjecaja te otvorenost uma i u okolnostima u kojima nisu jasna pravila igre (prema Field, 2001.).

Za razliku od njih, visoko inteligentna djeca koja se „ne osjećaju dobro u svojoj koži“ troše mnogo vremena i energije kao žrtve okolnosti i bespomoćni igrači svoje navike negativnog razmišljanja. Kod njih se natprosječni načini intelektualnih razmišljanja mogu lako zakočiti u slijepim ulicama budućih loših bračnih i prijateljskih odnosa, nesuglasica na poslu itd. Djeca koja, ponajprije u svojem obiteljskom okruženju, steknu visoko samopoštovanje, pozitivnu sliku o sebi, na temeljima zdrave usporedbe s drugima, aspiracija tj. razine ciljeva koju žele postići te povratnim informacijama od drugih (70% samopoštovanja) uvjereni su da vrijede sama po sebi već zbog činjenice što postoje te imaju potrebno samopouzdanje (prema Vlahović-Štetić, 2005.). Daroviti, talentirani i kreativni koji imaju negativnu sliku o sebi kompenzirat će svoj osjećaj manje vrijednosti samizolacijom (bježanjem od problema), postavljanjem sebe u središte pozornosti, preosjetljivošću (bijeg od kritike, ovisnost o pohvali), težnjom za posjedovanjem (odličnih ocjena, medalja, prijatelja...), (ugrožavajućim) perfekcionizmom, oštrim kritiziranjem drugih, projiciranjem vlastitih slabosti na druge, uspoređivanjem koje za posljedicu ima ljubomoru i stalnu kompetitivnost itd.

Samooograničavajuće ponašanje koje iz ovoga proizlazi temelji se na razmišljanju u kategorijama „moram“ i „trebam“ nešto učiniti, te vjerovanju u „ja sam moje ponašanje“ (Field, 2001.). Najveća je negativnost osjećaja koji stoje iza takva ponašanja u negiranju negativnosti, iz koje se sprema „napad iz zasjede“.

Kada se govori o darovitoj, talentiranoj i kreativnoj djeci, općenito se pretpostavlja da ne posjeduju negativne osobine i da su idealna djeca. Međutim, karakteristične osobine negativne za okolinu postaju često negativne i za njih kada okolina na njih neprikladno reagira. Ovo se posebno očituje u nedostatku neke od triju bitnih osobina darovitih: suosjećajnosti (briga za druge), hrabrosti i kreativnosti (prema Cvetković-Lay, 2002.).

Nedostatak suosjećajnosti, brige za druge, pokazatelj je poteškoća u postizanju „moralne zrelosti“, čiji nedostatak stvara „*zalutale projekte*“ izražene snage i neusmjerenosti, odnosno djecu (poslije hakere, delinkventnu mladež i sl.) s visokim kvocijentom inteligencije i kreativnošću koja im omogućuje pronalaženje što boljih načina kako doći do onoga što žele ili kako kontrolirati ljude.

S druge strane, *povučene izbjegavatelje* karakterizira nedostatak hrabrosti izgrađen na čvrstim temeljima negativne slike o sebi, iz koje proizlazi životni stil koji se temelji na svijesti žrtve koja rađa izoliranost, osamljenost, stidljivost, nesigurnost, naglašenu samokritičnost i perfekcionizam. Povišena svijest o kompleksnosti problema i odgovornosti za djelovanje uz istodobni pogled na previše mogućnosti smrzava ih, ne znaju kojim putem krenuti.

Za razliku od darovite i talentirane djece kojima ne nedostaje kreativnosti, ona koja su intelektualno napredna, osobito u konvergentnom mišljenju, mogu biti vrlo stručna u svome području primjenjujući tuđe ideje te postati kompetentni sintetičari i ujedinitelji znanja kojemu nedostaje struktura. Međutim, opasnosti na koje nailaze ovi *nekreativni konsolidatori* osjećaji su podcijenjenosti i izmanipuliranosti, koji vode negativnoj slici o sebi.

Potencijalne male „zvijezde“ koje ne razvijaju suosjećajnost, hrabrost, kreativnost, maksimalnu posvećenost i visoku unutarnju motivaciju neće biti sposobne penjati se na „nebo“ preko niza „neuspjeha“ jer neće imati otpornost na otpore, dovoljno energije i smisla. Prema tome, preduvjet uspješnog ostvarenja visokih sposobnosti izgrađivanje je emocionalnoga i vrijednosnog potpornog sklopa i osobina te uspješna socijalizacija.

Darovita, talentirana i kreativna djeca kod kuće

Roditelji djece koja su „mimo njihovih očekivanja“ nalaze se pred velikim izazovom.

Iako ne stvaraju darovitost, talentiranost i kreativnost, oni je mogu uništiti forsiranjem. Međutim, predrasuda koja kaže da su takva djeca proizvod svojih ambicioznih roditelja u stvarnosti često ima obratan smjer, koji proizlazi iz djetetove potrebe za poticajnim okruženjem (Winner, 2005.).

Ova dvosmjerna veza često stavlja obiteljske odnose na kušnju – braća i sestre moraju se prilagoditi etiketi „prosjedan“ koja nastaje uspoređivanjem s „darovitim“, „talentiranim“ ili „kreativnim“, roditelji su u opasnosti da izgube samopouzdanje u traženju odgovora na pitanja o vlastitoj kompetenciji te u traženju odgovarajućih poticaja od škole itd. S druge strane, samo se dijete u ovakvim uvjetima, s mogućim nedostatkom i obiteljske podrške, može izolirati i stvoriti negativnu sliku o sebi koja će nezgodne osobine darovitosti, talentiranosti i posebno kreativnosti obojiti negativno i potaknuti roditelje da se ozbiljno pitaju: *Darovito (talentirano, kreativno) je, što ću s njim?* Djeca kojoj nije dano da samostalno slijede vlastite interese najčešće prestaju s naporima k postignuću čim „izmaknu“ roditeljskoj kontroli i pritisku. Zato bi se roditelji trebali često pitati: *Darovito (talentirano, kreativno) je, što ću sa sobom?* Kako njihova „najveća postignuća“ ne bi postala „superproblemi“, potrebno im je naći „zlatnu sredinu“ između prezaštićivanja i dopuštanja prevelike samostalnosti, odnosno postavljanja jasnih granica i pružanja potrebne nježnosti. Za razliku od izrazito strogih autoritarnih roditelja, koji očekuju slijepu poslušnost, i popustljivih, permisivnih, autoritativni roditelji češće uspijevaju kod djece odgojiti kreativnu svijest, pozitivnu sliku o sebi ne temelju koje je dijete sposobno biti ono što jest (radije lošiji original nego nečija savršena kopija) /prema Cvetković-Lay, 1998., 2001./.

Darovita, talentirana i kreativna djeca u školi

Gledajući današnju sliku razreda, koja je prilagođena znanjima, sposobnostima, interesima i potrebama prosječnih učenika, treba se pitati (te aktivno odgovoriti na to) o mogućnostima i ograničenjima za individualizirani rad s drukčijim učenicima koji trebaju poseban pristup. U skladu s mogućnostima i ograničenosti uvjetima za rad i postojećim planovima i programima, svaki bi učitelj trebao raditi na vlastitim ograničenjima i mogućnostima daljeg obrazovanja za rad s ovom djecom, s kojom je povremeno nemoguće raditi.

Cvetković-Lay (1998.) tvrdi da je manje pogrešno uvrstiti u grupu darovitih i neko nedarovito dijete nego neko darovito dijete koje je „različito“ s obzirom na obiteljski status, ponašanje, znanje, te tjelesni izgled i razvoj proglasiti nedarovitim i ne osigurati mu dalje poticaje za razvoj. Cjelokupni razvoj identificiranih spriječit će prebrzu i preusku specijalizaciju i neravnomjeran razvoj ličnosti širenjem temeljnih znanja i iskustva uz istovremeno usklađivanje s područno-specifičnim sadržajima, tj. interesima djeteta, postizanjem emocionalne pismenosti te razvojem kreativnosti. Bitna je razlika izmijenjenoga (diferenciranog) programa i redovnoga u razini poticanja ovih aktivnosti. Kvalitetnim uključivanjem i aktivnosti desne polutke mozga (gluma, likovni, glazbeni i tjelesni odgoj te predmeti koji nisu usmjereni samo na posao nego i na život, odnosno kvalitetnije življenje) uravnotežuje se kognitivni razvoj, koji je u lijevoj preopterećen tradicionalnim akademskim znanjem i rutinskim vještinama.

Djeca s natprosječno razvijenim intelektualnim sposobnostima, koje u svojoj osnovi imaju upotrebu riječi, brojeva, logiku, slijed, linearnost, analizu, popise i ostale aktivnosti lijeve strane mozga, „plivat“ će u (često plitkom) moru tradicionalnih školskih programa koji većinom naglašavaju jezične i matematičke odnosno logičke sposobnosti. Za razliku od njih, „divergentni mislitelji“ više se sukobljavaju s pravilima kako školskoga tako i socijalnog ponašanja, koja ih žele staviti u određene „okvire“. Bitna je karakteristika stvaratelja da se služe „cijelim mozgom“, što pred obrazovni sustav stavlja imperativ razvijanja vještina i desne strane mozga, zadužene za divergentno mišljenje, ritam, svijest o prostoru, dimenzije, zamišljanje, boju, holističku svijest (prema George, 2003., Buzan 2000., 2004.).

Kreativna djeca i djeca s visokim intelektualnim sposobnostima bitno se razlikuju i njihov odgoj i obrazovanje može pred roditelje i učitelje postaviti potpuno oprečne zahtjeve. Karakteristike *kreativne „ptice u letu“* (fleksibilnost, otvorenost, optimizam, intuitivno...) često trebaju nadopunu karakteristikama *organiziranog „sunčeva sustava“* (discipliniranost, težnja k savršenstvu, objektivnost...) i obratno.

Leonardo da Vinci rekao bi da ovu djecu treba poučavati i znanosti o umjetnosti i umjetnosti o znanosti, upotrebi svih osjetila te gledanju na sve u međusob-

noj povezanosti. Budući da je normalno ono na što je mozak naviknuo stvarati, to znači upravo suprotno od onoga kada rezultat ostaje isti (Buzan, 2000.). Kada ova djeca prestanu šokirati, iznenađivati, poticati, postajući „normalna“, „prosječna“, prestaju biti potencijalni stvaratelji. Iako nas znaju „izbaciti iz takta“, trebamo ih, kad god je moguće, pustiti da „sviraju po svom“.

Prema tome, posebna i različita djeca ne žele se prilagoditi učionicama, koje su pretvorene u slušaonice i predavaonice u kojima se serviraju informacije. S njima nije toliko važno ŠTO, nego KAKO se radi (Cvetković-Lay, 1998., 2002.). Oni zahtijevaju aktivno učenje i kreativno mišljenje, tj. rad i u „vrtu“ i u „kuhinja“, a ne samo „za stolom“. Kako u ovome području nema „recepta“ kako raditi s malim „originalima“, učitelji i roditelji sami trebaju razviti i vlastitu kreativnu svijest kako bi uspješno odgovorili na pitanja *kako* odgovajati i *kako* obrazovati. Problem ostaje kada učitelji nastavljaју raditi zato što moraju, a ne zato što to vole.

Daroviti, talentirani i kreativni na pozornici prošlosti, sadašnjosti i budućnosti

Povijest je često svjedok nekreativnosti i nestručnosti u otkrivanju darovite, talentirane i kreativne djece. Mnogi poznati stvaraoci u djetinjstvu su bili proglašeni hiperaktivnom, usporenom ili zaostalom, zločestom djecom koja druge ometaju u radu, te se od njih ništa nije očekivalo. Postoji i danas mnogo potencijalnih kreativnih genija koje tek treba otkriti – i među živahnom, maštovitom, razigranom, znatiželjnom djecom te onom sklonoj dugim sanjarenjima.

Daroviti, talentirani i kreativni istodobno su još jedan „problem“ i rješenje mnogih problema društva. S jedne strane „odljev mozгова“, s druge „isparavanje“ njihovih sposobnosti, talenata i darova te „poplave“ društva neprilagođenim ponašanjem „zalutalih projektila“ bez suosjećanja, povučeni izbjegavatelja, nekreativnih konsolidatora, dovoljno su glasan alarm društvu koje „izgara“, a koje ne prepoznaje karakteristike i potrebe darovite, talentirane i kreativne djece rane osnovnoškolske dobi, budućih *glavnih uloga* u društvu.

LITERATURA:

1. Andrić, V., Čudina, M. (1991.): *Psihologija učenja i nastave*, Zagreb: Školska knjiga.
2. Armstrong, Thomas (2006.): *Višestruke inteligencije u razredu*, Zagreb: Eduka.
3. Buzan, Tony (2004.): *Moć kreativne inteligencije*, Zagreb: Veble commerce.
4. Buzan, Tony (2000.): *Biti genijalac*, Zagreb: Veble commerce.

5. Cvetković Lay, Jasna (1998.): *Darovito je, što ću s njim?*, Zagreb: Alinea.
6. Cvetković Lay, Jasna (2002.): *Darovito je, što ću sa sobom?*, Zagreb: Alinea.
7. Čudina-Obradović, Mira (1991.): *Nadarenost*, Zagreb: Školska knjiga.
8. Field, Linda (2001.): *Kako razviti samopouzdanje?*, Zagreb: Mozaik knjiga.
9. Gardner, Howard; Kornhaber, L. Mindi; Wake, K. Warwn (1999.): *Inteligencija – različita gledišta*, Jastrebarsko, Naklada Slap.
10. George, David (2003.): *Obrazovanje darovitih*, Zagreb: Educa.
11. Goleman, Daniel (1995.): *Emocionalna inteligencija*, Zagreb: Mozaik knjiga.
12. Koren, Ivan (1989.): *Kako prepoznati i identificirati nadarenog učenika*, Zagreb: Školske novine.
13. Shapiro, Lawrence E. (1997.): *Kako razviti emocionalnu inteligenciju djeteta*, Zagreb, Mozaik knjiga.
14. Templeton, John Marks (1999.): *Knjiga životnih zakona*, Zagreb: Mozaik knjiga.
15. Vlahović-Štetić, Vesna (2005.): *Daroviti učenici: teorijski pristup i primjena u školi*, Zagreb: Znanost i društvo.
16. Winner, Ellen (2005.): *Darovita djeca: mitovi i stvarnost*, Lekenik: Ostvarenje.

UDC 159.928-053.2

Professional article

Accepted: 12. 12. 2009

Confirmed: 20. 2. 2010.

GIFTED, TALENTED, AND CREATIVE CHILDREN – POTENTIAL EXPERTS AND CREATORS

Marina VUČEMIL, a graduated teacher, Split
Milijana KOVAČEVIĆ, a graduated psychologist,
professional collaborator and advisor, Split

Summary: *Although interest in the gifted, the talented and the creative dates back from antiquity and even though it today encourages even more researches and other studies of this problem, there is no complete theory that explains the characteristics of un-lucky ones who possess them. Despite numerous definitions, this is not at all surprising in this age of general explosion of human cognition. On the other hand, it could be implied that the problem of giftedness defies time and speed of human knowledge expansion and the amount of that knowledge. As curious as it is, it always incites tackling with it, even if that means summing up familiar cognitions and dwelling upon the place and possibilities of their application to education and upbringing, in both private and institutionalized form, which is the case in this work.*

Key words: *interest in the gifted, the talented and the creative in the time continuity, types of studying giftedness, talent and creativity in the process of human cognition expansion, the place and the role of the gifted and the creative in the process of upbringing and education*

